

POJEM OBJEKT V PSYCHOANALÝZE

Alena Plháková

V rámci psychoanalýzy se dělá určitý rozdíl mezi teorií mezilidských vztahů a teorií objektních vztahů. Teorie objektních vztahů většinou vycházejí z předpokladu existence vnitřního světa mentálních reprezentací objektů, který „vrhá své stíny“ na objekty vnějšího světa. Koncepce mezilidských vztahů, které většinou navazují na práci H. S. Sullivana, z výše uvedeného předpokladu nevycházejí. R. Fairbairn velmi striktně rozlišoval mezi interpersonálními vztahy a objektními vztahy. Předpokládal, že objektní vztahy jsou endopsychické struktury, které mohou být příčinou mnohých vztahových selhání, protože ovlivňují reálné mezilidské vztahy (Nersessian, Kopff, 1996).

1. Freudovo pojetí objektů

Termín objekt má v psychoanalýze dlouhou a složitou historii. Poprvé ho použil S. Freud v roce 1905 ve svých „Třech úvahách o sexuální teorii“ k označení pečujícího rodiče nebo sexuálního partnera, který dítěti či dospělému umožňuje vybití pudového napětí (Freud, 1993). V počátečních fázích vývoje psychoanalýzy byl pohlavní pud jádrem psychoanalytické teorie. Užívání termínu „objekt“ vyjadřovalo tendenci snižovat význam lidského jedince ve vnějším prostředí a zdůrazňovat sílu pudových přání.

Každý člověk se rodí se základním sexuálním pudem, jehož energetickou komponentu Freud označil jako libido (latinský výraz pro chtíč). Sexuální pud se vyznačuje charakteristickými znaky jak mentálního tak fyzického rázu. Těmito znaky jsou:

1. vnitřní organický zdroj vzrušení
2. kvantita čili tlak, kterým vzrušení působí
3. cíl, tj. dosažení pocitu rozkoše uvolněním tlaku
4. objekt, jímž se stává věc nebo osoba nezbytná v realitě k dosažení cíle.

Pohlavní život jedince začíná narozením. Libido novorozence není strukturováno, čemuž Freud říkal polymorfní perverzita. To znamená, že tělesná rozkoš u novorozence přichází se stimulací kterékolí části těla. Libido prochází složitým, částečně geneticky daným vývojem, během kterého se vydělují a strukturují jednotlivé komponenty sexuálního pudu (orální, anální atd.). K osvojení příslušného cíle a objektu je třeba

získat zkušenosti, projít složitým poznávacím procesem, který se někdy může vymknout z rukou. (Appignanesi, Zarate, 1995). Preoidipální vývojové fáze chápal Freud jako převážně autoerotické. Tak např. předpokládal, že v orálním stadiu je dítě přechodně připoutáno k matčinu prsu. Orální komponenta se od tohoto objektu sama oddělí a nalezne uspokojení v takových aktivitách, jakými jsou cucání palce nebo žvýkání. V prvních letech života dítěte matky fungují jako „objekty“, nástroje, které mu pomáhají uvolňovat nashromážděné pudové napětí.

Později se Freud vyjádřil k problematice vnitřních objektů v řadě významných prací, k nimž patří „Rodinný román“, „O narcismu: úvod“, „Truchlení a melancholie“, „Je bito dítě“ a „Ego a Id“. Jeho klinické uvažování jakoby se ubíralo dvěma různými cestami. Na jedné straně zůstával věrný své teorii libida, a to obzvláště v oblasti dětské sexuality a při vysvětlování vzniku perversí. Současně však stále více zdůrazňoval význam objektů, což vedlo ke vzniku koncepcí oidipského komplexu, ego-ideálu, superega atd. a k úvahám o postupném začleňování, „zabudovávání“ objektu do intrapsychické struktury subjektu.

Významným Freudovým příspěvkem k pozdější teorii objektních vztahů je jeho článek „O narcismu: úvod“, který poprvé vyšel v roce 1914. Freud zde nastínil svou představu o vzniku objektní lásky. Počátky objektní lásky souvisejí se zkušeností dítěte, že objekt může být zdrojem slasti, a že uspokojování přání dítěte závisí na chování objektu. Tento typ lásky označuje jako anaklitický. Objekt je milován proto, že uspokojuje určité potřeby a přání. Podívejme se, jak Freud shrnul svou představu o vzniku anaklitického typu lásky:

„Pro dítě je prvním erotickým objektem matčin prs, který ho krmí. Láska má svůj původ v uspokojení pudové potřeby nasycení. Stěží lze pochybovat o tom, že dítě zprvu neodlišuje prs od svého vlastního těla. Poměrně často ovšem konstatuje, že prs není nablízku, že tudíž není jeho součástí a umístí ho někde mimo sebe. Prs tak začne chápat jako objekt a katektuje ho částí narcistického libida. Tento první objekt dítě postupně doplní do celistvého obrazu své matky, která dítě nejen krmí, ale stará se o něj a tak v něm vyvolává řadu příjemných i nepříjemných pocitů. Matka tím, že o dítě pečuje, stává se jeho prvním svědcem, prvním člověkem, který v něm vyvolává lásku. Matka je prvním a nejsilnějším objektem lásky a vztah k ní je prototypem všech pozdějších láskyplných vztahů, a to pro obě pohlaví“ (Freud, 1972).

Dalším významným příspěvkem k teorii objektních vztahů je práce „Truchlení a melancholie“ z roku 1917, v níž se Freud zamýšlí nad důsledky ztráty objektu. Kritickým faktorem je zde schopnost jedince tolerovat ztrátu. Pokud je jedinec schopný ztrátu unést, proběhne normální truchlení, jehož výsledkem je identifikace s objektem. Měl-li jedinec ke ztracenému objektu složitý, ambivalentní vztah, může místo normálního zármutku vzniknout patologická melancholie. Zármutek zde skrývá nevědomé pocity zloby vůči ztracenému objektu. Tyto pocity zloby jsou ovšem nepřijatelné, takže je osoba vtělí do svého ego-ideálu. Vzniká sadistické superego, které svůj vztek obrací proti egu, které se identifikovalo s dobrou částí ztraceného objektu. Ego tak získává mazochistické rysy (Grotstein, 1996).

2. Příspěvek Karla Abrahama (1877–1925)

Německý psychoanalytik Karl Abraham se s psychoanalýzou seznámil prostřednictvím Junga. V roce 1907 si otevřel v Berlíně psychoanalytickou praxi, a to jako první v Německu. Uvnitř psychoanalytického hnutí měl vynikající pozici a spolu s Jungem, Ferenczim a Jonesem patřili mezi průkopníky a šířitele psychoanalýzy v cizích zemích. V roce 1925 zemřel na vrcholu svých tvůrčích sil a profesionální reputace na pulmonální absces (Hinshelwood, 1989).

Abrahamova předčasná smrt způsobila, že jeho dílo zůstalo torzem. Ve spolupráci s Freudem zkoumal etapu tzv. primárního narcismu (tj. období od narození asi do dvou let). Abraham se zaměřil především na popis inkorporace a vypuzování objektů nebo „kousků“ objektů. Domníval se, že se malé dítě nevztahuje k objektu jako k celku, ale že pro něj existuje celá řada tzv. částečných objektů („part-objects“).

Abraham rozdělil orální a anální fázi na pasivní a aktivní subfáze a vyjmenoval řadu vnějších objektů, k nimž se dítě v těchto etapách vztahuje a které postupně zvnitřňuje. Infantilní autoerotismus se může v orální fázi projevit buď jako pasivní sání (inkorporace) nebo jako aktivní kanibalismus (sání a kousání) vůči objektu, kterým je prs. Abraham se domníval, že dítě v orální fázi prožívá fantazie o tom, že si dá celou matku do pusy. Také v análním stadiu lze rozlišit vylučovací sadistické a zadržovací pasivně-retentivní impulzy, které dítě vyjadřuje vůči objektu, zejména matce. Navíc má tendenci reinkorporovat defekovaný objekt, který považuje za část svého self. Abraham svým dílem hluboce ovlivnil Melanii Kleinovou, Edith Jacobsonovou a Ronalda Fairbairna (Hinshelwood, 1989).

3. Britská škola objektních vztahů

K britské škole objektních vztahů patří „kleiniáni“ a „nezávislí“. „Nezávislí“ bývají označováni také jako „Britská střední skupina“ („British Middle Group“), a to z toho důvodu, že měli své místo někde mezi „kleiniány“ a skupinou Anny Freudové, jejíž názory byly blízké americké ego-psychologii. „Kleiniáni“ a „nezávislí“ (Fairbairn, Winnicot, Bowlby a jejich maďarští následovníci) se vyhýbali konceptu infantilní autoerotické sexuality a nahradili ho infantilní závislostí na prvním objektu, kterým je mateřský prs. Pojem pudu nahradili pojmem výživy, kterou ostatně už Freud (1910) považoval za součást sebezáchovných pudů, které sídlí v egu. Britští a maďarští psychoanalytici neakceptovali koncept primárního narcismu. Vycházeli z předpokladu, že dítě je od narození psychologicky separované (nikoliv však individuované).

3.1 Melanie Kleinová (1882–1960)

absolvovala cvičnou analýzu u Ferencziho a Abrahama. V Berlíně se ve spolupráci s Abrahamem zabývala možnostmi psychoanalýzy u dětí a vytvořila známou techniku hrové terapie. Po Abrahamově smrti se přestěhovala do Londýna, a jako velmi prominentní, byť poněkud kontroverzní analytička, zde setrvala až do konce života.

Podle M. Kleinové je dítě od narození psychologicky separované a vyžaduje i vyhledává kontakt s objektem. Dětská psychika má však podobu poměrně jednoduché

organizace, takže se mu objekt rozpadá na kousíčky, tzv. parciální objekty, které mají různé funkce. Jedním z nich je mateřský prs, který má funkci výživnou, krmící a má pro dítě celou řadu významů. Je to nejen mateřský symbol, ale také symbol falický (bradavka). Dítě má od narození geneticky dané fantazie, které jsou nejranějším projevem jeho psychického života. Tyto původní fantazie obsahují agresivní i sexuální prvky. Když se dítě přiblíží k prsu a začne z něj sát, je to jakýsi atak na prs. Následkem tohoto ataku jsou primitivní pocity viny. Tvrdý prs může dítě vnímat jako atak prsu na sebe, zatímco měkký prs vnímá jako více milující (Hinshelwood, 1989).

Dítě se ve své psychické zkušenosti obtížně orientuje. Základní organizací jeho psychického života je „splitting“ – rozštěp. Dítě dělí objekty na dobré a špatné. I jeho prožitky se rozpadají na kousíčky. Je pro něj typická jakási diskrétní zkušenost, kterou tvoří dobré a špatné kousky. Špatných kousků se dítě zbavuje mechanismem projekce, která se v této vývojové fázi podobá vyvrhnutí (Hinshelwood, 1989).

3.1.1 Wilfred Bion (1887–1960)

je nejvýznamnějším představitelem postkleiniánské školy. M. Kleinová se zabývala především vnitřním objektem. Ozývaly se kritické hlasy, že popírá nebo přehlíží význam vnějšího objektu. W. Bion se pokusil tento nedostatek napravit tím, že zavedl do psychologie pojmy „kontejner“ („container“) a „kontejnování“ („containing“). Dítě potřebuje matku, která je schopná „kontejnovat“ (přijmout, absorbovat, zpracovat) jeho projektivní identifikace, a to ve stavu tzv. „reverie“ (vážnost, úcta, respekt). Bion tím myslel stav tolerantní receptivity. Matka se věnuje svému úkolu podpořit, pomoci dítěti v jeho úzkosti, zármutku, bolesti, tísní. Bolest svého dítěte absorbuje a pak na ni reaguje adekvátními aktivitami, případně ji interpretuje. Při „kontejnování“ matka projektivní identifikace dítěte přijme, přeloží je do smysluplných významů, afektů nebo potřeb a na základě tohoto překladu se vhodně chová. Matka intuitivně rozpoznává potřeby svého dítěte a pojmenovává je (např. hlad, osamělost, úzkost). Rozpoznává přání dítěte, aby ho pochovala, vyměnila mu pleny atd. a na základě tohoto poznání dál jedná (Grotstein, 1985).

Bionova teorie byla první adaptivní modifikací teorie M. Kleinové. Bion začal chápat projektivní identifikaci jako normální vývojový proces. Zatímco Kleinová se v podstatě zabývala psychologií jednotlivce, Bion přenesl pozornost na intersubjektivní dyádu.

3.2 „Nezávislí“

3.2.1 Ronald Fairbairn (1889–1964)

velmi systematicky zformuloval své námítky vůči Freudově pudové teorii, přičemž sám vycházel z tripartitní struktury osobnosti, která připomíná Freudův model, při jejímž formování však pudy nehrají prakticky žádnou roli. Rozhodující je vztah k objektu. Centrem osobnosti je pro Fairbairna ego. Na počátku života má dítě tzv. čisté ego. Zdrojem normálního respektive patologického vývoje je to, jak snadno se dítě k objektu dostane. Je to čistá objektně-vztahová teorie.

Východiskem psychického vývoje je tedy vztah ego-objekt. Hlavní originální Fairbainovou myšlenkou je to, že ego má tendenci introjiovat hlavně špatné objekty. Je-li totiž špatný objekt zvnitřněn, je víc pod kontrolou. Introjiovaný špatný objekt je potom vytěsněn do nevědomí. Ve vědomí si dítě podrží obraz dobrého objektu, respektive objekt ve vnějším světě percipuje jako převážně dobrý. Dítě se tak zbavilo ambivalence, kterou pociťovalo vůči matce či jiným objektům.

Špatný objekt, který dítě introjiovuje a vytěsňuje, je především objekt, který dítě odmítá. Ten tvoří základ tzv. antilibidinózního ega, které připomíná Freudovo superego. Od tohoto odmítajícího objektu se odštěpil tzv. „exciting object“, který je libidinózně vzrušující, protože je příslibem určitého uspokojení. Ten je rovněž vytěsněn a je základem libidinózního ega, které připomíná Freudovo Id. Kromě toho existuje tzv. centrální ego. Antilibidinózní aspekt je „kontejner“ pro špatné objekty. Terapie spočívá v exhumaci špatných objektů a v jejich odstranění z psychického aparátu (Hinshelwood, 1989).

3.2.2. Donald Winnicott,

britský pediatr, je dalším významným představitelem skupiny „nezávislých“. Proslul především svými pojmy „přechodný objekt“ („transitional object“) a „podpůrné prostředí“ („holding environment“). Winnicot byl přesvědčen, že tzv. „dosti dobrá matka“ („good enough mother“) je dostatečně vybavena pro to, aby o své dítě řádně pečovala. Na začátku života dítěte matka zaměřuje veškerou svou pozornost a zájem na jeho bytí („primary maternal preoccupation“). Winnicot říká, že „žádná taková věc jako je dítě neexistuje. Existuje vždy matka a dítě“ (1965). Dítě se za matčiny asistence postupně stále častěji samostatně pohybuje v potencionálním přechodném prostoru, v němž experimentuje se svou kreativitou. Matka by měla podněcovat a usnadňovat jeho spontánní projevy a umožnit mu, aby objevilo svou vlastní originalitu, neovlivněnou rodičovskými zásahy. Dítě si v přítomnosti matky samostatně hraje v iluzorním „potenciálním prostoru“. Matka pouze dává pozor, aby si neublížilo. Dítě přitom tvoří „objekt“ a matka mu současně objekt poskytuje, tj. vystupuje jako benigní omnipotentní magická postava. Občas udělá nějakou „chybu“ a do činnosti dítěte zasáhne, přerušit ji apod.. Tím však pouze umožní dítěti získat nezbytné zkušenosti s tím, co je „mé“ a „ne-mé“, což podněcuje jeho diferenciaci a separaci (Grotstein, 1996).

Přechodný objekt může zpočátku fungovat jako náhražka za nepřítomnou matku. Takovým poměrně jednoduchým přechodným objektem je např. oblíbená příkrývka se zajíčky, která na dítě působí uklidňujícím dojmem, protože mu připomíná příjemnou interakci s matkou. Složitějšími tranzitorními objekty jsou plyšové medvídci či jiné hračky tohoto typu. Takovýto objekt dítě dokonale vlastní a vytváří si k němu vztah. Není to už zástupný objekt za matku. Dítě s ním spí, miluje ho, ubližuje mu atd. Přechodný objekt musí všechno vydržet, dítě ho chrání i ničí. Podle Winnicotta by se dítě mělo vzdát přechodného objektu přibližně v 16–18 letech. Dospěje-li do stadia vzdání se přechodného objektu, znamená to, že ctí ostatní objekty jako nezávislé, mající právo na svůj vlastní život. Dítě se přes přechodný objekt propracovává ke skutečnému lidskému objektu (Winnicot, 1958).

4. Americká škola objektivních vztahů

v mnohém navazuje na práci britských teoretiků, kteří působili ve škole Anny Freudové (Hampsteadská klinika), zejména na příspěvky Sandlera a Rosenblatta (1962).

Představitelé britské školy objektivních vztahů („kleiniáni“ i „nezávislí“), vycházeli při koncipování svých vývojových teorií z předpokladu, že dětská závislost je významnější než infantilní sexualita (autoerotismus). Dítě má určitou psychiku – „mysl“ od narození. Britské pojetí objektu, zejména vnitřního objektu, se značně liší od tzv. objektivní reprezentace („object representation“), což je ústřední pojem americké školy objektivních vztahů. Raný vnitřní objekt nelze považovat za reprezentaci. Je spíše výsledkem zvnitřnění prekurzorů reprezentací objektů. Tyto prekurzory, které jsou fantastické, přízračné nebo démonické, vznikly na základě projektivní identifikace a personalizace vnějších objektů. Jsou to vnitřní objekty, které se příliš nepodobají původním objektům, s nimiž se dítě projektivně identifikovalo. Vnitřní objekty a objektivní reprezentace se dále liší svou stálostí. Vnitřní objekt je stabilní pouze tehdy, vznikli-li zvnitřněním skutečně špatného objektu, takže opakující se frustrace přispívají k jeho stálosti. Vnitřní objekt připomíná iluzi „dělá vu“ (iluzi již viděného). Dítě projikuje oddělené, odcizené aspekty self do objektu, pak je znovu introjikuje a zakouší je uvnitř své psychiky jako cizí, ale přitom důvěrně známé aspekty self. Vnitřní objekt je tak spíše self než objekt (Grotstein, 1996).

Jinak je tomu u objektivních reprezentací. Objektivní reprezentace stejně jako reprezentace self jsou celistvé a poměrně stabilní. Mají pouze jednu složku, objekt nebo self, nikoliv však obojí. Z hlediska amerických psychoanalytiků je vznik vnitřního světa objektivních reprezentací výsledkem přirozeného vývoje. Psychika je schopná tyto reprezentace vytvářet teprve po dosažení „objektivní stálosti“, po ukončení fáze separace-individuace, tedy kolem třetího roku života (Mahlerová a kol., 1975).

4.1 Heinz Hartmann,

zakladatel ego-psychologie, se pokusil přesněji vymezit pojmy ego, self a reprezentace self a objektu.

- a) Ego je substruktura osobnosti nebo systém definovaný jeho funkcemi.
- b) Self lze v nejširším slova smyslu chápat jako sebepociťování, schopnost uvědomovat si svou existenci. Je to osoba jako celek, včetně tělesných zážitků („one's own person“).
- c) Self-reprezentace je součástí systému ega, která je protějškem objektivních reprezentací. Jednou z funkcí ega je vytváření vztahů k objektům a objektivních reprezentací, jejichž vývoj probíhá současně s vývojem objektivních reprezentací.

Hartmannova snaha o objasnění pojmu ega vedla k redefinici narcismu. Freud definoval narcismus jako libidinózní obsazení ega. Tato definice vznikla ještě před zavedením strukturálního modelu a Freud měl na mysli v podstatě katexi self, což se ovšem později snadno pletlo s egem ze strukturálního modelu. Podle Hartmanna lze v rámci strukturálního modelu chápat narcismus jako libidinózní obsazení reprezentace self (Hartmann, 1990).

Podle Brennera se Hartmann o výše uvedeném rozlišení zmínil jaksi mimochodem na jednom setkání psychoanalytické společnosti v New Yorku. Ačkoliv rozdíl mezi egem a self nebyl hlavním námětem jeho sdělení, zaměřila se následná diskuse právě na toto téma. Brenner vzpomíná, že „Edith Jacobsonovou, která byla mezi posluchači, Hartmannovo sdělení nesmírně zaujalo a velmi živě diskutovala. Od té doby se self stalo běžným psychoanalytickým pojmem“ (Brenner, 1987).

4.2 Edith Jacobsonová

kráčela ve šlépějích H. Hartmanna a dalších ego-psychologů. Vytvořila nicméně originální dílo, takže je právem považována za „Melanii Kleinovou“ americké školy. Stojí na počátku vzniku americké verze teorie objektních vztahů.

Jacobsonová byla nadšená Hartmannovým rozlišením mezi egem jako psychickou strukturou, self jako celou osobou a mezi reprezentacemi self a objektů. Tyto pojmy považovala za mimořádně užitečné pro pochopení procesu internalizace během časného psychického vývoje i při vzniku určitých forem patologie, u nichž se předpokládal vznik v raném dětství. V psychice se podle Jacobsonové nejprve vynořuje zážitkové self. Rané reprezentace self a objektu se kupí kolem příjemných a nepříjemných zkušeností, takže nejprve vzniká dobré a špatné self a dobrý a špatný objekt. Ty se teprve později integrují v celistvé reprezentace (Jacobson, 1964).

K největším objevům Edith Jacobsonové patří „hvězdná konstelace“, kterou tvoří reprezentace self a reprezentace objektů. Self-representace se uvnitř ega vztahuje k objektním reprezentacím prostřednictvím tří psychických energií (libidinózní, agresivní a neutrální). Tak např. deprese může být výsledkem nedostatku neutrální (nebo neutralizační) energie. V důsledku toho narůstá libidinózní a (nebo) agresivní energie. Psychická rovnováha je narušena. Reprezentace self pak v reprezentačním prostoru zoufale putuje k objektním reprezentacím, aby od nich získala chybějící neutrální energii. Self-representace se tedy přibližuje k reprezentacím objektů a sytí se neutralizační energií. Výsledkem je regresivní transformace self reprezentací i reprezentací objektů. Objektní reprezentace se stávají neosobními a bizarními. Self reprezentace nakonec začne splývat s objektními reprezentacemi. Hranice self se rozvolňují, je narušeno testování reality a vzniká psychotický stav (Jacobson, 1964).

4.3 M. Mahlerová

zahájila svou kariéru jako dětská lékařka a ředitelka dětské kliniky ve Vídni. Později působila v USA, kde také realizovala nejvýznamnější výzkum své kariéry. Podstatou tohoto projektu bylo zkoumání procesu separace-individuace, což vyústilo ve vydání proslulého díla Psychologické zrození lidského dítěte (Mahlerová a kol., 1975). Mahlerová se pokusila odpovědět na otázku, jak se u normálního dítěte vytvoří intrapsychická reprezentace self a objektní reprezentace. Výchozím předpokladem celé studie bylo to, že dítě začíná svůj život ve stavu úplné závislosti na matce, ve stavu nediferencované fúze s matkou. Je součástí dyadické jednotky. U dítěte pak probíhá v několika fázích proces diferenciací neboli „línutí“, „zrození“, jehož výsledkem je vznik intrapsychických struktur self a objektu. Podle Mahlerové je tzv. libidinózní stálosti

objektu dosaženo tehdy, když intrapsychická reprezentace matky funguje stejně jako předtím fungovala skutečná matka, tj. poskytuje „výživu, pohodlí a lásku“ (1968). Prvním krokem v tomto procesu je vytvoření vazby na matku jakožto na stálý libidinózní objekt, k čemuž dochází kolem osmého měsíce věku dítěte. Dalším krokem je vznik stabilní mentální reprezentace, což zahrnuje nejen kognitivní integraci, ale také vyřešení ambivalence anální fáze, takže pozitivní a negativní afekty mohou být integrovány do jediné reprezentace. K tomu dochází u většiny dětí kolem třetího roku života. K této integrované a trvalé vnitřní reprezentaci se dítě může uchýlit vždy, když je frustrované nebo rozzlobené. Z této vnitřní představy může čerpat určitý vnitřní klid. Mahlerová se domnívá, že proces vytváření libidinózní objektní stálosti není nikdy úplně ukončen. Je to celoživotní proces. Podaří-li se však dosáhnout určitého stupně libidinózní stálosti, mohou se mezilidské vztahy vyvíjet k určitým pokročilejším formám. Jedinec pak může dosáhnout vzájemnosti i nezávislosti. Neúspěšné zvládnutí tohoto vývojového úkolu má za následek vznik závislé, narcistické kvality interpersonálních vztahů daného jedince.

4.5 Otto Kernberg

se pokusil o syntézu britské školy objektních vztahů s americkou ego-psychologií i psychologií objektních vztahů. Ve svém díle se zabýval různými formami internalizace, kterou definuje jako proces psychického přisvojování si („making part of oneself“) toho, co bylo původně vnější. Zkušenosti z objektních vztahů se ukládají do intrapsychické struktury. Podle Kernberga mají internalizační procesy rozhodující význam pro strukturalizaci a diferenciaci psychického aparátu. Nejde přitom pouze o převzetí charakteristik vnějších objektů, ale také o zvnitřnění interakcí s nimi, a to i s příslušným emocionálním doprovodem.

Kernberg rozlišil tři úrovně procesu internalizace, a to introjekci, identifikaci a ego-identitu. Všechny internalizační procesy se skládají ze tří základních komponent.

- a) Představy o objektu neboli objektní reprezentace. Jsou to vnitřní reprezentace, které nemusí mít bezprostřední vztah k vnějšímu objektu, např. jsou to představy rodičů, kteří už nežijí. Své vnitřní reprezentace mají i různé neživé objekty.
- b) Další komponentou je psychická reprezentace sebe sama, tedy self-reprezentace.
- c) Třetí složkou jsou pudové deriváty nebo dispozice k určitým citovým stavům. City jsou podle Kernberga vědomými deriváty pudových komponent.

4.5.1 Introjekce

Kernberg předpokládá, že introjekce je založena na primárních autonomních funkcích, jakými jsou percepce a paměť. Na počátku života má dítě s matkou řadu zážitků, přičemž každý z nich je převážně příjemný nebo nepříjemný. Dítě je postupně zvnitřňuje mechanismem introjekce. Každý takovýto introjiko vaný, tedy v podstatě zapamatovaný zážitek, tvoří jednu S-O-A jednotku, kde S je obraz dítěte v interakci (sebeobraz), O je představa objektu a A je převážně příjemné nebo nepříjemné afektivní zbarvení dané interakce. Afektivní zbarvení je důležité, protože S-O-A jednotky jsou postupně tříděny a organizovány na základě své afektivní hodnoty. V roce 1976 Kernberg píše: „Introjekce provázené pozitivní valencí libidinózní pudové gratifikace, jakou je např. láskyplný

kontakt mezi matkou a dítětem, se spolu spojují a vytvářejí organizaci, která bývá často označována jako dobrý vnitřní objekt. Introjekce, které jsou ovlivněné negativní valencí derivátů agresivního pudu se spojují s podobnými negativně zabarvenými introjekcemi a vytvářejí vnitřní organizaci, kterou můžeme označit jako špatný vnitřní objekt“. Kernberg předpokládá, že dítě odděluje pozitivní a negativní rané introjekce, protože se chce vyhnout úzkosti, která je spojena s introjekty negativní valence a chránit integraci pozitivních introjektů a pozitivního jaderného ega.

Introjekce je však poměrně primitivní forma internalizace. Začlenění do vlastní psychické struktury je neúplné, zůstává zde vztah k introjikoivanému objektu. Pokud je psychická diferenciacce založená na špatně integrovaných introjekcích, pak hrozí časté ztráty sebehodnocení, samostatnosti a iniciativy.

4.5.2 Identifikace

Dalším internalizačním procesem je identifikace. Prvky identifikace se objevují už v prvním roce života, i když u dvou či tříletých dětí identifikací přibývá. Jejím normálním vývojovým předchůdcem je imitace. Identifikace je vyšší formou internalizace, která probíhá teprve po dosažení určitého rozvoje percepčních a kognitivních schopností, což dítěti umožňuje chápat a pojmenovat určité sociální funkce a vztahy. Dítě rozpoznává rolové stránky mezilidské interakce. Objekt je jasně diferencován jako někdo, kdo ukládá ke spaní, krmí, přináší a odnáší hračky. Možností k identifikaci je během vývoje čím dál víc; současně se obohacuje i afektivní prožívání dítěte, objevují se afekty jako vina, stud a vztek. Při identifikaci dítě nezvnitřňuje objekt jako celek, ale bere si z něho jenom něco. Tyto části objektu může snáze začlenit do svého psychického aparátu. Probíhá-li identifikace jako normální vývojový proces, pak se jedinec může stát podobný objektům, ale podrží si individuální charakteristiky.

4.5.3 Ego identita

je třetí forma internalizace objektních vztahů. Kernberg ji definuje jako celkovou organizaci identifikací a introjekcí pod vedením syntetické funkce ega. Výsledkem je organizované sebepojetí a hlubší a realističtější pojetí druhých lidí (Carsky, Ellman, 1985).

5. Závěr

Teorie objektních vztahů představuje prudce se rozvíjející oblasti psychoanalytické teorie, k níž přispívají stále další a další autoři. V tomto sdělení jsem se pokusila o stručné shrnutí teoretických koncepcí autorů, kteří dnes již patří mezi klasiky psychoanalýzy.

Literatura

- Appignanesi, R., Zarate, O.: Freud pro začátečníky. Ando Publishing, Brno 1995
- Brenner, C.: Notes on psychoanalysis by a participant observer: A personal chronicle. J. Amer. Psychoanal. Assn., 35, p. 551
- Carsky, M., Ellman, S.: Otto Kernberg: Psychoanalysis and object relations theory; The beginnings of an integrative approach. In: Reppen, J. (ed.): Beyond Freud (A study of modern psychoanalytic theorists). The Analytic Press, London 1985
- Freud, S.: The psycho-analytic view of psychogenic disturbance of vision. In: Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud, Vol 11. Translated and edited by Strachey J. London, Hogarth Press, 1957, pp. 209–218
- Freud, S.: On narcissism: an introduction. In: Sandler, J., Holder, A., Dare, Ch.: Frames of Reference in Psychoanalytic Psychology. Br. J. med. Psychol., 1972, 45, 127, s. 82
- Freud, S.: Vybrané spisy II.–III. Avicenum, Praha 1993
- Grotstein, J. S.: Wilfred R. Bion: An Odyssey into the deep and formless infinite. In: Reppen, J. (ed.): Beyond Freud (A study of modern psychoanalytic theorists). The Analytic Press, London 1985
- Grotstein, J. S.: Object relations theory. In: Nersessian, E., Kopff, R. G. (Eds.): Textbook of Psychoanalysis. American Psychiatric Press, Washington 1996
- Hinshelwood, R. D.: A dictionary of Kleinian thought. Free Association Books, London 1989
- Hartmann, H.: Comments on the psychoanalytic theory of the ego. In: Tyson, P., Tyson, R. L.: Psychoanalytic theories of development: An integration. Yale University Press, New Haven 1990
- Jacobson, E.: The self and the object world. International Universities Press, New York 1964
- Kernberg, O.: Object relations theory and clinical psychoanalysis. Jason Aronson, New York 1976
- Mahler, M., Pine, F., Bergman, A.: The psychological birth of the human infant. Basic Books, New York 1968
- Nersessian, E., Kopff, R. G. (Eds.): Textbook of Psychoanalysis. American Psychiatric Press, Washington 1996
- Sandler, J., Rosenblatt, B.: The concept of the representational world. Psychoanal. Study Child 17, 1962
- Winnicott, D.: The maturational processes and the facilitating environment: Studies in the Theory of Emotional Development. International Universities Press, New York 1965
- Winnicott, D.: Collected papers: Through paediatrics to psycho-analysis. Basic Books, New York 1958

The term object in psychoanalysis

Summary/ abstract

S. Freud introduced the term object into psychoanalysis in order to indicate a parent or a sexual partner responsible for children or adult discharge of instinctive tensions. The term developed throughout the time due to the British school of object relations. The representatives of this school (Klein, Bion, Fairbairn, Winnicott, Bolwby etc.) do not consider instinct as a decisive factor in psychological development. They emphasize relations between a child and the objects, the objects being people who are closest to him. The American school of object relations focus especially on invention of object representation which are represented in the human psyche by the significant people of the outer world.